

U POTRAZI ZA ROMANESKNOM INTERDISKURZIV- NOŠĆU

Anera Ryznar, *Suvremeni roman u raljama života : studija o interdiskurzivnosti*. Zagreb: Disput. 2017. 278 str.

316

Studija *Suvremeni roman u raljama života* Anere Ryznar podijeljena je u dvije velike cjeline – Od diskurza do interdiskurzivnosti i Interdiskurzivnost u suvremenom hrvatskom romanu. Prvu cjelinu čini pet, a drugu šest manjih poglavlja. Raspravljačkom su tekstu dodani Kazalo pojmova i Kazalo imena. U uvodnoj napomeni autorica objašnjava nastanak knjige kao doktorske disertacije te svoju namjeru da stilističko čitanje hrvatske romaneskne produkcije strukturira kroz optiku interdiskurzivnosti i dotičaja s društvenim jezicima koji oblikuju naš prostor. Osim romana predznak suvremenosti nose i diskurzne studije koje autorica pokušava unijeti u tradicionalnu stilističku interpretaciju romana. Anera Ryznar usredotočuje se na romane *Leica format* Daše Drndić, *Naš čovjek na terenu* Roberta Perišića, *Putovanje u srce brvatskoga sna* Vlade Bulića, *Baba Jaga je snijela jaje* Dubravke Ugrešić, *Adio, kauboju* Olje Savičević Ivančević te na skup romana Luke Bekavca *Drenje*, *Viljevo* i *Policijski sat*. Dakako, odabrani su naslovi, kako objašnjava autorica, samo primjeri nekih oblika interdiskurzivnosti koji se mogu ostvariti u književnome tekstu. Iako je u naslovu knjige referenca na roman Dubravke Ugrešić iz 1981. *Štefica Cvek u raljama života*, a autorica analizira romane nastale poslije 1990. godine, može se reći da usporedba Štefice Cvek

sa suvremenim romanom funkcionira. Dok u romanu D. Ugrešić Štefica važe svoje odluke vođena savjetima prijateljice Marijane i stare tete s kojom živi, suvremeni se hrvatski roman u ovoj studiji našao između tradicionalnoga pristupa i interdisciplinarnosti koju zahtijeva vrijeme u kojem nastaju postmodernistički tekstovi. Štefica Cvek ne pronalazi sreću ni s jednim od muškaraca, ali suvremeni hrvatski roman, što dokazuje i studija, mora se okrenuti diskurziviranom kontekstu.

Autorica nas uvodi u teorijski okvir naslovljen Od diskurza do interdiskurzivnosti preko skice interdisciplinarnе teorije književnoga diskurza slovenskoga teoretičara Marka Juvana. Da joj je njegova knjiga *Nauka o književnosti u rekonstrukciji* (2011) bila vrlo važna, svakako govori činjenica da njezina studija započinje i završava spominjanjem njegova nastojanja u preoblikovanju teorije književnoga diskurza. Kao misao vodilju autorica postavlja Juvanovu tezu o književnosti kao specifičnom tipu diskurza. Prema njoj može postaviti i pitanja na koja u knjizi iznalazi odgovor: kakav je odnos književnoga teksta prema drugim tekstualnim i govornim praksama, može li se romaneskni tekst promatrati kao isječak književnoga diskurza, do koje je točke jezik književnoga djela autoreferencijalan, može li književnost očistiti vlastiti kôd od prošlih uporaba i, posljednje, kakav je odnos jezika književnosti i drugih društveno-označenih jezika (2017: 16). Preko povijesnoga pregleda samog pojma diskurza, njegove složenosti i različitih tumačenja, koja su se javljala u naratologiji i lingvističko-funkcionalnoj stilistici, autorica daje i vlastito tumačenje: svaka jezična praksa povezana nekim sklopom konvencija (ustaljenom tematikom, stilskim oblikovanjem, pragmatičkom funkcijom,

ponovljivim okolnostima, tipičnim jezičnim vrstama i žanrovima, subjektima i objektima znanja) jest diskurzni tip ili diskurz (2017: 26). Za postavljanje odnosa stila i diskurza autorica se poslužila shvaćanjem stila Marine Kovačević i Lade Badurina kao diskurzne kategorije, što je vodi prema diskurznim okvirima te pokušaju da teorijski objasni interdiskurzivnost. Temelj u skiciranju stilistike interdiskurza bit će joj povijesni pregled razvoja pojma od arheološke i genealoške analize Michela Foucaulta, semantičke i semiotičke analize Michela Pêcheuxa i Jürgena Linka, sociološke stilistike romana Mihaila Bahtina, intertekstualne i interdiskurzivne analize Julije Kristeve i Rolanda Barthesa preko Angenotove sociokritičke analize do strukturalističkih pristupa Genettea, Riffaterrea i Jennyja. Nasuprot povijesnoj isprepletenosti i nejasnom razgraničenju intertekstualnosti i interdiskurzivnosti, Ryznar napominje da je intertekstualnost subordiniran pojam, a razgraničiti ih se može stilskom analizom koja će biti usredotočena na pripovjedačev govor, tehnike upravnoga i neupravnoga govora, odnosno na retoričku i pragmatičku situaciju književnoga teksta.

Jezični materijal crpljen iz diskurza svakodnevice glavni je pokretač interdiskurzivne analize suvremenoga hrvatskog romana. Kako bi uopće mogla prijeći na samu analizu, autorica kontekstualizira romanesknu proizvodnju i specifičnu situaciju u Hrvatskoj od 1965. do 1990, a potom i razdoblje od književnosti svjedočenja do virtualnoga realizma u kojem nastaju analizirani romani. Glavna obilježja interdiskurzivnosti jesu pretapanje s dokumentarističkim i publicističkim diskurzom te odabir autobiografskoga modusa. Iako se analizira šest različitih autora i autorica te devet romana, u analizama se ipak može iščitati određena

shema koja pomaže pri opsežnijoj razradi. Ryznar u svakoj analizi daje informacije o autorskoj biografiji i prethodno objavljenim djelima, zatim govori nešto o specifičnosti interdiskurza analiziranoga romana, strukturi pripovijedanja, fokalizaciji te, dakako, o jezičnim osobitostima, potkrijepljenima primjerima iz romana. Interdiskurzivnost u romanu *Leica format* ostvarena je na više razina. Na prvoj je to jezik pripovjedačice obilježen otporom privatnoga jezika koji postaje znak pripadanja, istovremeno je stavljajući u odnos prema drugima. Zatim, u skladu s naslovom romana, kristalizira se i diskurz fotografije razvijanjem slikovnih modela referiranja, ali i kroz diskurz grada ili polifoniju u bahtinovskom smislu. Karakteristično je za rukopis Daše Drndić spajanje autobiografskoga i historiografskoga diskurza kojima onda tematizira i pitanje pamćenja i zaborava te otisaka vlastitih i tuđih priča. Interdiskurzivnost u Perišićevu *Nášem čovjeku na terenu* Ryznar otkriva u petespeovskom diskurzu glavnoga lika ili, točnije, u njegovoj desubjektivizaciji. Autoričina potraga za subverzivnošću završava otkrivanjem subjektova viška literarnosti koji se pripitomljuje simboličkim kodovima medijskoga i potrošačkog diskurza. Kao primjeri dane su rečenice glavnoga lika bez točke, motivi popularne kulture te televizijska debata. Analizi Bulićeva *Putovanja u srce hrvatskoga sna* prethodi objašnjenje žanra virtualnoga realizma te navođenje primjera romana Renata Baretića, Jelene Čarija i Tomislava Zajeca. Ono po čemu se Bulićev roman razlikuje od ostalih predstavnika stvarnosne proze jest eksperimentiranje s konceptom kraja i početka i uopće propitivanje gradbenih postupaka zbilje. Interdiskurzivnost se očituje u rastvaranju nacionalnih mitova doslovnim čitanjem, a Bulićev pripovjedač iskazuje strukturira

pomoću leksika reklamnoga i virtualnoga diskurza.

Prije nego što započne analizu preostalih romana troje autora, Ryznar nas uvodi u teoriju parodije govoreći o problematičnim pojmovima komičnoga učinka te samoga žanrovskog određenja. Parodija se, kako tvrdi autorica, pokazala plodnom za povezivanje sa suvremenim teorijama diskurza zbog svojega subverzivnog djelovanja. Na pitanje što je parodija u romanu *Baba Jaga je snijela jaje* Dubravke Ugrešić odgovor pronalazimo u parodiranju žanrovskih i diskurzivnih obrazaca bajke. Interdiskurzivnost pak autorica otključava usmenom kulturom koja je uglavnom preuzeta iz ruskih bajki o Babi Jagi. Za razliku od romana D. Ugrešić u kojemu imamo jasno naznačen parodirani predložak, u romanu Olje Savičević Ivančević *Adio, kauboju* interdiskurzivnost se javlja upravo zato što nema neposredne citatne veze s književnim ili filmskim tekstom, nego s vesternom kao žanrom općenito. U zanimljivoj usporedbi vesterna i partizanskih romansi uočavamo moguću parodiju žanra koji prostorno nema nikakve poveznice s Hrvatskom. Kako bismo bolje shvatili ulogu parodije prema kanonu, Ryznar stvara dojmljivu usporedbu u kojoj se kauboj prema zakonu odnosi jednako kao parodija prema kanonu – oboje su odmetnici. Interdiskurzivnoj analizi Bekavčevih romana *Viljevo*, *Drenje* i *Policijski sat* prethodi žanrovsko pozicioniranje u (pseudo)znanstvenu fantastiku te teorijska pozadina predmetka *pseudo*-. Pomoću opreke znanstveni : književni diskurz jasniji nam je autorov motiv za odabir (pseudo)znanstvenoga diskurza kako bi se artikularali problemi (ne)znanja u književnom tekstu te kako bi se testirale različite reprezentacijske tehnike u prikazu pripovjedne zbilje (2017: 227). Ključno je dakle u Bekavčevim roma-

nima promatrati strukturu pripovijedanja te tako uspostaviti granicu između znanosti i pseudoznanosti. U *Drenju* se pripovijedanje temelji na totalnoj obustavi i suodnosu troje aktera, *Viljevo* pak nema pripovjedača jer je pisano u formi transkripta, a *Policijski sat* pokušaj je retrospektivnoga pripovijedanja koje se obustavlja stalnim prekidima i ponovnim započinjanjem pisanja.

Odabrani su romani svakako poslužili autoričinu cilju objašnjavanja različitih artikulacija interdiskurzivnosti i na pripovjednoj i na stilskoj razini. Zbog iscrpnoga i analitičkoga teorijskog okvira te zanimljive i poticajne analize navedenih romana studija je korisna svim stilističarima i književnim teoretičarima koji su otvoreni za interdisciplinarno proučavanje književnosti. Sigurno će koristiti studentima književnosti, kroatistike i lingvistike, a onima koji analizirane romane nisu pročitali može biti književni nagovor. Autorica je ovom knjigom napravila značajan iskorak iz tradicionalnoga proučavanja proznoga teksta, a njezino se pismo odlikuje visokom analitičnošću i razumijevanjem problematike te istovremeno sposobnošću kritičkoga sagledavanja i koherentnoga izlaganja. Studija *Suvremeni roman u raljama života* prava je riznica pojmova iz teorije književnosti i stilistike, lingvistike i diskurzivnih teorija, ali ipak u okvirima značajnima za suvremenu romanesknu proizvodnju. Zavirimo li u Kazalo pojmova, učit ćemo širok dijapazon pojmova s kojima smo se već mogli susresti (autobiografizam, autorreferencijalnost, diskurz, heteroglosija, mit, parodija, postmodernizam...), ali i neke pojmove koji su toliko dobro prikazani i objašnjeni da mogu djelovati poticajno za neka buduća istraživanja (digimodernizam, simulakrum, tekuća modernost, *spoof*, virtualni realizam...).

Kazalo imena pak svjedoči o velikoj teorijskoj podlozi, suvremenosti autora (bez izbjegavanja kanonskih) i uronjenosti u jezičnu svakodnevicu Hrvatske. S obzirom na slabu zastupljenost kritičkih osvrti i analize suvremenoga hrvatskog romana studija Anere Ryznar svakako je vrijedno i poučno štivo. Knjiga jest usko ograničena na tematiziranje interdiskurzivnosti, ali je zato poduprta raznolikim primjerima iz povijesti književne teorije

i, naravno, iscrpnom analizom romana. U *Hrvatskoj enciklopediji* pod natuknicom ‘studija’ nalazimo da je to pripremni rad (skica, model) za izvedbu većega umjetničkog djela. Prema tome, knjiga bi mogla poslužiti kao veoma dobar predložak pri makrostilističkim čitanjima te kao pomoć u razvijanju diskurzne stilistike na ovom području.

Gabrijela Puljić

KNJIŽEVNE KONSTRUKCIJE BUDUĆIH SVJETOVA NA RAZMEĐU ŽANROVSKE I KNJIŽEVNE PROZE

Iva Polak, *Futuristic Worlds in Australian Aboriginal Fiction*. Oxford: Peter Lang. 2017. 271 str.

Knjiga Ive Polak po mnogočemu je prva, originalna i osobito važna. Radi se o prvoj monografiji na engleskom jeziku posvećenoj australskoj domorodačkoj književnosti u kojoj se analizirana djela svode na zajednički žanrovski nazivnik znanstvene fantastike. K tome, riječ je o studiji hrvatske znanstvenice koju je ugledna inozemna akademska izdavačka kuća Peter Lang objavila kao prvi naslov u novoj seriji posvećenoj znanstvenofan-

tastičnoj književnosti (World Science Fiction Studies). U tom smislu knjiga *Futuristic Worlds in Australian Aboriginal Fiction* značajno doprinosi i znanstvenom području australistike i području književne znanstvene fantastike unutar kojega se do sada – a to znači tijekom nepuna prva dva desetljeća 21. stoljeća – najčešće tek vrlo općenito govorilo o postkolonijalnoj znanstvenofantastičnoj književnosti, bez detaljnih analiza posvećenih specifičnom australskom društveno-političkom kontekstu.

Uz uvod i zaključak knjiga se sastoji od sedam poglavlja od kojih su prva dva posvećena konstrukciji teorijskih okvira i razjašnjenju terminologije, a preostalih pet analizi književnih predložaka autora Erica Willmota, Sama Watsona, Archieja Wellera, Alexis Wright i Ellen van Neerven unutar postavljenog teorijskog okvira. Istraživački je problem pri tome bio dvojak: kako pisati o domorodačkoj znanstvenofantastičnoj književnosti kada australska kritika negira postojanja